

ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЧОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В КРЕАТИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У статті викладено сучасні теоретичні підходи до проблеми реалізації творчої особистості в креативному освітньому середовищі, здійснено аналіз інформаційно-освітнього середовища та творчої креативності особистості, вивчено основні аспекти розвитку творчої особистості студента в креативному освітньому середовищі.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми показав, що креативність як характеристика особистості сучасного фахівця отримала психологічне обґрунтування в працях О. О. Бодальова, Л. С. Виготського, У. Джемса, Г. С. Костюка, Ж. Піаже, С. Л. Рубінштейна та багатьох інших. Педагогічні дослідження цієї проблеми здійснювали Н. В. Гузій, Ю. М. Кулюткіна, М. О. Лазарева, С. О. Сисоєвої, П. Торренса, Х. Е. Трика, Т. І. Шамової, Г. І. Щукіної тощо. Вони дають нам ґрунтовну підставу вважати, що визначальною якістю творчої особистості є креативність, яка, з одного боку, виступає важливою характеристикою діяльності, умовою і її результатом, а з іншого, – це цілісна особистісна якість, яка виступає системоутворюючою ланкою в структурі професіоналізму вчителя музики.

Ускладнення завдань і способів вирішення проблеми педагогічних кадрів обумовлюють гостру потребу в теоретичному обґрунтуванні креативності як важливої характеристики професіоналізму сучасного педагога, створення необхідних умов реалізації особистісно орієнтованого навчання в практиці вищої школи та експериментальній перевірці методики навчального процесу, що дозволяє подолати суперечності між вимогами, які ускладнюються, до педагогічної професії й здатністю випускників педуніверситету творчо працювати в обраній професійній сфері, використовувати багатогранність своєї особистості у вирішенні професійних завдань.

Мета нашої статті – розкрити особливості розвитку творчої особистості в креативному освітньому середовищі.

Освіта суспільства стає сьогодні не лише найважливішим чинником технологічного і соціально-економічного розвитку будь-якої країни, але і умовою виживання цивілізації, подолання її глобальної екологічної і духовної кризи. У ХХІ столітті, коли людство переходить в інформаційну стадію свого розвитку, освіта повинна стати безперервним процесом, найважливішою частиною життя кожної людини, що забезпечує йому можливість орієнтуватися в безбережному океані інформації, адаптуватися до безперервних технологічних інновацій.

Головною вимогою сучасної освіти є її орієнтація на людину як основну цінність. При такому підході будь-які форми, методи, технології освіти є не самоціллю, а розглядаються в контексті одного з основних завдань освіти – забезпечити максимально сприятливі умови для саморозвитку особистості.

У результаті освіта виявляється акцентованою на те, аби допомогти людині усвідомити і збагатити своє "Я", знайти своє місце і визначити соціальну роль в стосунках із зовнішнім світом, активізувати особистісне самотворення. Високоморальна, духовно багата, гармонійно розвинена особистість, здатна здійснювати постійний саморозвиток, є тією метою, на досягнення якої мають бути направлені всі зусилля педагогіки як науки і області практичної діяльності.

Аналізуючи багатогранне поняття освітнього середовища, хочеться акцентувати увагу на тому, що його найменш доцільно розглядати як "систему впливів і умов формування особистості по заданому зразку" [1], але як всіляку полікультурну освіту, індивідуальну для кожного, хто навчається, середовище для побудови власного "Я", що забезпечує створення умов для актуалізації внутрішнього світу того, хто навчається, його особистісного зростання, самореалізації, становлення його самосвідомості.

Інформаційно-освітнє середовище – програмно-телекомунікаційний і педагогічний простір з єдиними технологічними засобами ведення навчального процесу, його інформаційною підтримкою і документуванням в середовищі Інтернет будь-якого числа навчальних закладів, незалежно від їх професійної спеціалізації (рівня пропонованої освіти), організаційно-правової форми і форми власності [2].

Середовищеорієнтований підхід дозволяє перенести акцент в діяльності викладача з активної педагогічної дії на особу формування "освітнього середовища", в якому відбувається її самонавчання і саморозвиток. При такій організації освіти включаються механізми внутрішньої активності того, хто навчається, в його взаємодіях з середовищем.

Чим більше і повніше особистість використовує можливості середовища, тим більш успішно відбувається її вільний і активний саморозвиток: людина одночасно є продуктом і творцем свого середовища, яке їй дає фізичну основу для життя і робить можливим інтелектуальний, моральний, суспільний і духовний розвиток.

Інформація є складною субстанцією, яка сприймається кожною людиною індивідуально, залежно від її здібностей, психологічних особливостей, рівня розвитку мислення і так далі. У сучасних умовах знання людини повинне виходити не з єдиного спеціалізованого тезауруса, а зі всього різноманіття думок, підходів, ідей і, перш за все, – з особистісних, когнітивних і методологічних навиків, здібності до критичного оцінювання і зіставлення всього різноманіття отриманої інформації. Тому освітнє середовище, для того, щоб бути інформаційно насиченим для того, хто навчається, має бути багаторівневою, володіти принциповою надмірністю і невичерпністю. Рушійними силами саморозвитку особистості є внутрішні протиріччя, тому освітнє середовище має бути "насичене" освітніми ситуаціями, які володіють значною мірою невизначеності, містять амбівалентні оцінки, що зримують того, хто навчається, "включити" механізми самодетермінації, саморозвитку.

Саморозвиток особистості багато в чому залежить від індивідуалізації освітнього середовища. Будь-яка людина "заповнена" своїм власним ментальним досвідом, який і зумовлює характер його активності в тих або інших конкретних ситуаціях. Склад і будова цього досвіду в кожній людині різні, тому люди розрізняються за своїми пізнавальними можливостями. Крім того, люди розрізняються за темпераментом, за когнітивними стилями, за переважаючими біоритмами, за психосоціотипами.

Таким чином, розвиток творчої особистості, що навчається, має два взаємопов'язані аспекти:

1. Підвищення продуктивності інтелектуальної діяльності, за рахунок формування здібностей аналізувати, порівнювати, узагальнювати, враховувати причинно-наслідкові стосунки, досліджувати, систематизувати свої знання, обґрунтовувати власну точку зору, породжувати нові ідеї і т. д.

2. Зростання індивідуальної своєрідності, на основі обліку індивідуальних пізнавальних схильностей, біоритмів, психотипів, когнітивних стилів, вибірковості у виборі учбового матеріалу.

Кожна людина сьогодні об'єктивно потребує створення умов, які б сприяли інтелектуальному і творчому її зростанню. Такі умови можуть бути створені в креативному освітньому середовищі, що забезпечує максимальну міру індивідуалізації за рахунок широкого використання інформаційних технологій. Дане середовище надає тому, хто навчається, можливість (самостійного або у взаємодії з педагогом, промовцем в ролі старшого товариша, партнера) формування індивідуалізованої освітньої траєкторії. Зміст освіти, способи спілкування тих, хто навчається, із знанням в освітньому середовищі повинні максимально підстроюватися під особливості конкретної людини, у напрямі обліку реальних психологічних механізмів інтелектуального розвитку особистості, когнітивного стилю і ментального досвіду кожного.

Як критерії оцінки ефективності тих або інших форм і методів навчання повинні виступати не лише показники, що враховують міру опанування знаннями, уміннями і навичками, але і показники сформованості певних особистісних якостей, що характеризують різні сторони розвитку інтелекту, духовності, творчих здібностей студентів [3]. Відповідно оцінювання перетворюється з одновимірного в складний багатовимірний, багатогранний процес, що як можна більш повніше враховує особливості розвитку особистості.

Особлива увага в освітньому середовищі на основі інформаційних технологій повинна приділятися розвитку креативності студентів. При цьому креативність розуміється як інтегральна стійка характеристика особистості, що визначає її здібності до творчості, прийняття нового, нестандартного творчого мислення, генерування великого числа оригінальних і корисних ідей [4]. Основна мета креативного освітнього середовища – "розбудити" в людині творця і максимально розвинути в ній закладений творчий потенціал.

Креативне освітнє середовище повинне не лише надавати можливість кожному студенту на будь-якому освітньому рівні розвинути вихідний творчий потенціал, але і (а це на наш погляд – головне) збудити потребу в подальшому самопізнанні, творчому саморозвитку, сформувати в людині об'єктивну самооцінку. Основними вимогами до креативного освітнього середовища є висока міра невизначеності і проблемної, безперервності і спадкоємності, прийняття того, що навчається і включення його в активну освітню діяльність.

Як комунікативний компонент креативного освітнього середовища рекомендується використовувати інформаційні і телекомунікаційні технології. Актуальність використання інформаційних і телекомунікаційних технологій в освіті визначається наступними причинами:

- виключно широкими можливостями інформаційних і телекомунікаційних технологій з індивідуалізації освіти;
- підвищенням мотивації студентів при використанні інформаційних і телекомунікаційних технологій і посиленням емоційного фону освіти;

- наданням широкого поля для активної самостійної діяльності;
- забезпеченням широкої зони контактів;
- спілкування через інтернет;
- можливістю комплексної дії на різні органи чуття;
- високою наочністю, що забезпечує можливість глибокого проникнення в процеси, що вивчаються;
- все зростаючими інтерактивними можливостями інформаційних і телекомунікаційних технологій;
- легкістю і звичністю організації ігрових форм навчання.

Дослідження американських учених показали, що максимальну користь від вживання інформаційних технологій у навчальному процесі отримують ті, що навчаються з вищими показниками успішності та мотивації [5].

Інформаційні технології вже самі по собі виступають досить сильним чинником підвищення мотивації освіти. Проте, можна виділити наступні шляхи і способи мотивації, які рекомендується враховувати при створенні креативного освітнього середовища на основі інформаційних технологій:

- орієнтація на досягнення конкретних навчальних цілей і освоєння конкретних дій;
- підвищення актуальності і новизни вмісту; електронні підручники дозволяють постійно доповнювати, модернізувати, оновлювати матеріал ;
- розкриття значущості професійних знань;
- забезпечення прийняття студентом ролі дослідника;
- надання студенту свободи дій при управлінні освоюваними об'єктами в рамках заданих завдань, що носять творчий характер;
- вживання наочності, цікавості, емоційності, ефекту парадоксальності, здивування; можливості моделювання явищ, тривимірної графіки, відео, мультиплікації і звуків дозволяють студенту отримати максимальне творче враження, подальший саморозвиток;
- використання порівнянь і аналогій, асоціацій, зрозумілих і близьких студенту; велике значення для цього має індивідуалізація освіти при використанні інформаційних технологій, можливість побудови динамічної моделі творчого процесу;
- використання витворів мистецтва і літератури; динамічне включення в освоюваний матеріал електронного підручника картин і фотографій, музичне оформлення;
- вживання активних, діяльних методів і форм навчання: спільних мережевих проєктів, комп'ютерних ділових ігор, проблемного методу, навчання через відкриття, підкріплюваних комп'ютерними банками інформації, розвиненою пошуковою системою, експертними системами підтримки ухвалення рішення і т. д.;
- структуризація учбового матеріалу, розділення його на логічно цілісні, невеликі за розміром блоки; виділення головних ідей, думок;
- використання творчих завдань з елементами новизни і непередбачуваності;
- роз'яснення студенту системи побудови матеріалу, що сприяє побудові творчого процесу;
- обмеження використання на заняттях ситуацій змагання, суперництва; переважнішою є ініціація студента до аналізу і порівняння своїх власних творчих результатів і досягнень – рефлексії;
- зняття тимчасових обмежень там, де це представляється можливим.

Треба зауважити, що основна мета креативного освітнього середовища – "розбудити" в людині творця і максимально розвинути в ній закладений творчий потенціал.

Креативне освітнє середовище повинне не лише надавати можливість кожному студенту на будь-якому освітньому рівні розвинути вихідний творчий потенціал, але і (а це на наш погляд – головне) збудити потребу в подальшому самопізнанні, творчому саморозвитку, сформувати в людини об'єктивну самооцінку. Основними вимогами до креативного освітнього середовища на сьогодні є висока міра невизначеності і проблемності творчого процесу, безперервність і спадкоємність, прийняття того, хто навчається і включення його в активну освітню діяльність. Тому, освітнє середовище, як цілісне начало, що розвивається і самоорганізується, виступає як засіб багатофакторної детерміації саморозвитку творчої особистості того, хто навчається, як основний чинник продуктивної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Ясвін В. А. Освітнє середовище: від моделювання до проєктування. – М.: Освіта, 2000. – С. 5–35.
2. Солдаткин В. І. Re: "Про деталі" Концепції ІОС ОО РФ // Internet: <http://planu.sssu.ru/phorum/read.php?f=4&i=13&t=8>.
3. Хуторської А. В. Сучасна дидактика: Підручник для вузів. – СПб.: Пітер, 2001. – 544 с.

4. Кречетников К. Г. Проективання креативного освітнього середовища на основі інформаційних технологій у вузі. Монографія. – М.: Госькоорцентр, 2002. – 296 с.
5. Flowers L., Pascarella E. T., Pierson C. T. Information technology use and cognitive outcomes in the first year of college // The journal of higher education. Columbus. – 2000. – V. 71. – № 6. – P. 637–667.
6. Непомнящая Н. И. Психодіагностика особи: теорія і практика. – М.: Владос, 2001. – 192 с.
7. Кулікова Л. Н. Гуманізація освіти і саморозвиток особи. – Хабаровськ: ХГПУ, 2001. – 333 с.
8. Guilford J. P. Basic conceptual problems in the psychology of thinking // San Diego. – 1979. – P. 95–110.
9. <http://www.eidos.ru>
10. Яковлева Е. Л. Развитие творческого потенциала личности как цель образования // Мир психологии. – 1996. – № 2. – С. 145–151.
11. Яковлева Е. Л. Эмоциональные механизмы творческого потенциала // Вопросы психологии. – 1997. – № 4. – С. 64–67.

Матеріал надійшов до редакції 16.09. 2009 р.

***Деревянная Л. И. Особенности творческой реализации личности
в креативной образовательной среде.***

В статье изложены современные теоретические подходы к проблеме реализации творческой личности в креативной образовательной среде, осуществлен анализ информационно-образовательной среды и творческой креативности личности, изучены основные аспекты развития творческой личности студента в креативной образовательной среде.

***Derevyana L. I. The Feature of Creative Realisation of the Person in Creative
Educational Surrounding.***

In the article modern theoretical approaches to the problem of realisation of the creative person in the creative educational environment are stated, the analysis is carried out of information educational environments and creative creativeness of a person, the basic aspects of development of the creative personality of the student in the creative educational environment are studied.